

**ЗАМОНАВИЙ ЖАМИЯТДА ЁШЛАРНИНГ МАЪНАВИЙ ҚАДРИЯТЛАРИ
ВА УЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ**

Шералиев Жавоҳир Илҳом ўғли

*Илмий тадқиқотчи Тошкент фармацевтика институти Фармация
йўналиши 2-курс талабаси*

Абдурахмонов Ҳасан Иброҳимович

Илмий Тошкент фармацевтика институти Ф.ф.б.ф.д.(PhD), доцент
hasanabdurahmonov1991@mail.ru
+998998820791

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 20.08.2024

Revised: 21.08.2024

Accepted: 22.08.2024

KALIT SO'ZLAR:

*Маънавий
қадриятлар
инсоннинг ички
дунёсига таъсир
этувчи, унинг ҳаётга,
жамиятга, атроф-
муҳитга бўлган
муносабатини
шакллантирувчи
тамойиллар
мажмуасидир.*

*Бугунги кунда ёшларнинг онгида революция
содир этиш, уларнинг дунёқарашини
инсонпарварлаштириш зарурлиги ҳақидаги муҳим
қарашлар ёндошувлар Тимоти Лири, Роберт
Уилсон, Станислав Гроф каби олимлар
томонидан олдинга сурилмоқда. Бошқа бир гуруҳ
олимлар эса инсоният ўз дунёқарашини
инсонпарварлаштиришга қодир эмас деган
хулосага келмоқда. Чунки инсон дунёқараши
ўзининг бутун тараққиёти мобайнида ахлоқий
мезонлардан жуда узоқлашиб кетганини,
мафкурага яширин хизмат қилишга мойиллигини
(нобъективлигини) ва чекланганлигини (руҳият,
ғоявийликни инкор этишини) намоён этмоқда.*

Бу қадриятлар ёшлар ҳаётида шахсий идентификацияни аниқлаш, мақсадли ҳаёт кечириш, ижтимоий муносабатларда фаол бўлиш ва ватансеварлик руҳида тарбияланишда муҳим роль ўйнайди. Маънавий қадриятлар нафақат шахсий, балки жамият миқёсида ҳам барқарорлик ва тараққиётнинг асоси ҳисобланади. Маънавий иммунитет — бу инсоннинг зарарли ғояларга, ахлоқий бузилишга, ёт мафкураларга қарши туриш қобилиятидир. Бу иммунитетни ошириш учун ёшлар орасида танқидий фикрлашни ривожлантириш, китобхонликни тарғиб қилиш, маданий тадбирларда фаол иштирок этиш, маънавий лидерлар билан мулоқот қилиш, оила ва таълим муассасаларида қадриятлар асосида тарбия бериш зарур. Маънавий иммунитет кучли бўлган ёшлар ҳар қандай мафкуравий таҳдидларга қарши туришга, ўз миллий ва

умуминсоний қадриятларини ҳимоя қилишга қодир бўлади. Инсон ҳаётида учрайдиган дунёқарашни юксалтириш билан боғлиқ масалаларнинг ўзига хос жиҳатлари қуйидагилар билан ажралиб туради: биринчидан бу дунёқараш билан боғлиқ масалалар шу даражада мураккаб ва чуқурки, уларга буюк ҳикмат эгалари неча асрлардан жавоб излаб келганлар ва ечимсиз муаммолар ҳалигача мавжуд; иккинчидан, дунёқараш билан боғлиқ масалалар бир индивид ҳаётига эмас, бутун инсониятга тааллуқлидир; учинчидан, агар дунёқараш билан боғлиқ саволларга тўғри ечим топилса, бошқа ҳар қандай савол ечимининг калити топилган бўлади; тўртинчидан, шу саволларга ўзини қониқтирадиган жавоб топилмагунича оқил инсон ўзини чинакам бахтли деб ҳис эта олмайди. Шундай масалаларни умумлаштириб, бир сўз билан дунёнинг моҳияти ва унда инсоннинг тутган ўрни ҳақидаги ёки, қисқа қилиб, дунёнинг (шу жумладан инсон ички дунёсининг) моҳияти ҳақидаги масалалар ёки, яна ҳам қисқача: дунёқараш масалалари дейилади. Мазкур саволларга берилган жавобдан кишининг дунёқарашини қандайлиги кўринади. Дунёқараш инсон маънавиятининг, унинг ички руҳий дунёсининг муҳим, зарурий қисмидир. Зеро, бу ҳаётда тирик мавжудотларнинг ҳеч бири ўз ҳаётининг маъно-моҳияти хусусида бош қотирмайди. Зеро, одам боласидан бўлак ҳеч қайси жонзот ўзининг жисмоний эҳтиёжларидан юқорироқ кўтарилган эмас. Юқоридаги саволларни умумлаштирсак, улар дунёнинг моҳияти ва унда инсоннинг тутган ўрни ҳақидаги масалага айланади ва дунё деганимизда фақат ташқи дунёни эмас, балки ички, руҳий дунёни ҳам тушуниш керак. Оммавий маданиятнинг ёшлар онгига таъсири мураккаб ва икки томонлама. Бир томондан, у дунёқарашни кенгайтиради, маданиятлараро мулоқотни ривожлантиради, ижодий фикрлашга туртки беради. Иккинчи томондан эса, юзаки қадриятларни тарғиб қилади, материализм ва индивидуализмни кучайтиради, маҳаллий қадриятларни эътибордан четда қолдиради. Шу боис, ёшлар оммавий маданиятни танқидий фикр билан қабул қилишни, ҳар бир ахборотни таҳлил қилишни ўрганиши зарур. Миллий ғоя ва қадриятлар асосида тарбияланган ёшлар хорижий маданият таъсирига берилмасдан, ўз руҳий мустаҳкамлигини сақлаб қолади. Инсон ҳаётида учрайдиган дунёқарашни юксалтириш билан боғлиқ масалаларнинг ўзига хос жиҳатлари қуйидагилар билан ажралиб туради: биринчидан, бу дунёқараш билан боғлиқ масалалар шу даражада мураккаб ва чуқурки, уларга буюк ҳикмат эгалари неча асрлардан буён жавоб излаб келганлар ва ечимсиз муаммолар ҳалигача мавжуд; иккинчидан, дунёқараш билан боғлиқ масалалар бир индивид ҳаётига эмас, бутун инсониятга тааллуқлидир; учинчидан, агар дунёқараш билан боғлиқ саволларга тўғри ечим топилса, бошқа ҳар қандай савол ечимининг калити топилган бўлади; тўртинчидан, шу саволларга ўзини қониқтирадиган жавоб топилмагунича оқил инсон ўзини чинакам бахтли деб ҳис эта олмайди. Шундай масалаларни умумлаштириб, бир сўз билан дунёнинг моҳияти ва унда инсоннинг тутган ўрни ҳақидаги ёки қисқа қилиб, дунёнинг (шу жумладан инсон ички дунёсининг) моҳияти ҳақидаги масалалар

ёки яна ҳам қисқача: дунёқараш масалалари дейилади. Мазкур саволларга берилган жавобдан кишининг дунёқараши қандайлиги кўринади. Дунёқараш инсон маънавиятининг, унинг ички руҳий дунёсининг муҳим, зарурий қисмидир. Зеро, бу ҳаётда тирик мавжудотларнинг ҳеч бири ўз ҳаётининг маъно-моҳияти хусусида бош қотирмайди. Зеро, одам боласидан бўлак ҳеч қайси жонзот ўзининг жисмоний эҳтиёжларидан юқорироқ кўтарилган эмас. Мамлакатимизда янги жамият барпо этишда унинг босқичма-босқич ривожланишини изчил, моддий ва маънавий салоҳиятини таъминлашга қаратилган ислохотлар муҳим асос бўлиб хизмат қилмоқда. Бундай кенг қамровли ижтимоий-маданий фаолиятда самарадорликка эришиш ҳар соҳада иш олиб бораётган мутахассисларнинг билимдонлиги, маънавий ва интеллектуал жиҳатдан янгиланишларга тайёрлигига кўп жиҳатдан боғлиқ бўлади. Бирок, бугун жамият ижтимоий тараққиётининг янги даврига қадам қўйган шароитда бундай ижодий фаолият ҳар доим ҳам ижобий аҳамият касб этаётганлиги йўқ десак янглишмаган бўламиз. Бугун инсониятнинг эҳтиёж ва талаблари ўзгармоқда, ундан чиқди инновацион тафаккурни юксалтиришга бўлган эҳтиёж тобора ошиб бормоқда. Бу жараёндаги хавф шундаки, мавжуд ижтимоий парадигмалардан, янги ижтимоий қадриятларга ўтиш жараёни жамиятнинг талаб ва эҳтиёжларини қондиришга лаёқатли таълим тизимини ташкил этишга зарурат сезади. Шунинг билан бир қаторда бугунги мураккаб жараёнлар оралиғи миллий қадриятларга асосланган ғоялар билан тўлдирилмас экан, унинг ўрнини ўзга маданиятлар билан тўлдиришга бўлган уриниш ортиб боради. Афсуски, жозибадор ва жимжимадор технологияларнинг манфаатдор маҳаллий хомийлари ҳам бисёр бўлади. Оқибатда жамиятда четдан кириб келган ҳар қандай матохни инновация сифатида қабул қилиш, уларга тақлид қилиш нағмаси ортиб боради. Бу ўз навбатида миллий ўзликни англашни хиралаштириб борувчи туйнукка қараб етаклайди. Шу билан бирга, умуминсоний қадриятлар ҳам ёшлар тарбиясида алоҳида аҳамият касб этади. Улар бутун инсоният томонидан тан олинган ахлоқий, ҳуқуқий ва маданий тамойиллар бўлиб, тинчлик, адолат, инсон ҳуқуқлари, тенглик, меҳр-оқибат каби тушунчаларни ўз ичига олади. Алимухамедова Нодиранинг таъкидлашича, глобаллашув шароитида ёшлар хорижий маданият таъсирига берилмаслиги учун миллий ғоя ва қадриятлар мустаҳкам бўлиши лозим, аммо бу умуминсоний қадриятлар билан уйғунлашган ҳолда амалга оширилиши керак. Умуминсоний қадриятлар ёшларни толерантлик, ҳамкорлик ва инсонийлик руҳида тарбиялайди, уларни глобал дунёда эркин фикрловчи ва очиқ мулоқотга тайёр шахс сифатида шакллантиради. Миллий ва умуминсоний қадриятлар ўртасидаги уйғунлик ёшлар тарбиясида энг самарали ёндашув ҳисобланади. Миллий қадриятлар ёшнинг шахсий идентификациясини шакллантирса, умуминсоний қадриятлар уни кенг дунёқарашли, мулоҳазали ва маданиятлараро мулоқотга тайёр шахсга айлантиради.

Хайитов З. ва Ахатова Д. ўз мақолаларида таъкидлаганларидек, модернизациялашув шароитида ёшларни касбий-ахлоқий ва маънавий тарбиялашда миллий қадриятлар асосий восита бўлиб хизмат қилади, умуминсоний қадриятлар эса глобал дунё билан уйғунлашишда муҳим роль ўйнайди. Хулоса қилиб айтганда, ёшлар тарбиясида миллий ва умуминсоний қадриятларнинг уйғунлиги нафақат шахснинг маънавий камолоти, балки жамиятнинг барқарор ривожланиши учун ҳам катта аҳамиятга эгадир. Миллий қадриятлар ёшларга ўзликни англаш, тарихий меросга ҳурмат, ватанга садоқат ва миллий ғурур туйғуларини сингдиради. Бу қадриятлар асосида тарбияланган ёшлар ўз халқининг маданияти, урф-одатлари ва анъаналарини қадрлайди, уларни сақлаш ва ривожлантиришга ҳисса қўшади. Шу билан бирга, умуминсоний қадриятлар ёшларни глобал дунёда эркин фикрловчи, мулоҳазали, толерант ва маданиятлараро мулоқотга тайёр шахс сифатида шакллантиради. Улар инсон ҳуқуқлари, адолат, тинчлик, бағрикенглик каби умумий тамойилларни англайди ва уларга амал қилишга интилади. Бугунги кунда ахборот оқими, турли маданий таъсирлар ва ижтимоий тармоқлар орқали ёшлар турли ғоя ва қарашларга дуч келмоқда. Шу шароитда уларнинг онгида мустаҳкам маънавий асосни шакллантириш, уларни мафкуравий таҳдидлардан ҳимоя қилиш учун миллий ва умуминсоний қадриятлар уйғунлигидаги тарбия жуда муҳим. Бу тарбия ёшларни нафақат билимли ва касбга эга, балки маънавий етук, жамиятда ўз ўрнини топа оладиган, масъулиятли ва фаол фуқаро сифатида камол топишини таъминлайди. Шунингдек, миллий ва умуминсоний қадриятлар уйғунлигидаги тарбия тизими ёшларда ижтимоий адолат туйғусини, инсонларга ҳурмат ва меҳр-оқибатни, атроф-муҳитга эътиборни, жамиятдаги турли гуруҳлар билан ҳамкорлик қилиш қобилиятини ривожлантиради. Бундай тарбияланган ёшлар нафақат ўз юртида, балки халқаро майдонда ҳам муносиб фаолият кўрсатишга қодир бўлади. Ниҳоят, ёшлар тарбиясида миллий ва умуминсоний қадриятларни уйғунлаштириш – бу келажак авлодни жисмонан соғлом, маънан етук, интеллектуал ривожланган ва ижтимоий масъулиятли шахс сифатида тарбиялашнинг энг самарали йўлидир. Бундай ёшлар жамиятнинг таянчи, давлатнинг келажаги ва инсониятнинг умиди бўлиб хизмат қилади.

Adabiyotlar ro'yhati:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengimas kuch. - T.: "Ma'naviyat", 2008.
2. Sadridin Salim Buxoriy. Tabarruk ziyoratgohlar. T.: "Yozuvchi", 1993.
3. Хошимов С.А., Расулов Б.Р., Ҳакимов А.А. Манбашунослик. Ўқув қўлланма, Тошкент, 2014.
4. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Toshkent. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2005.
5. Заҳриддин Муҳаммад Бобур. Бобурнома. – Т.: Фан, 2019.
6. Sh.M.Mirziyoyev Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. To'ldirilgan ikkinchi nashri. - Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2022.